

Ekologizm jako ideologia polityczna – na przykładzie Niemiec i Francji

Emil Kwidziński, emil.kwidzinski@gmail.com
Uniwersytet Gdański
Ul. Jana Bażyńskiego 1A, 80-952 Gdańsk

STRESZCZENIE

Ekologizm postuluje odejście od antropocentryzmu, który przez wieki dominował w myśli politycznej Zachodu, na rzecz ekocentryzmu. Rzeczywistość jest postrzegana w sposób całościowy, holistyczny. Ekologizm dzieli się na nurty i doktryny. Łączy w sobie założenia innych ideologii, w szczególności: anarchistycznej, socjalistycznej, liberalnej i feministycznej. Do pierwszych partii Zielonych należą zachodniemiecka Die Grünen oraz francuska *Les Verts*. Do czterech filarów zielonej polityki zalicza się: ekologiczna odpowiedzialność, sprawiedliwość społeczna, demokracja oddolna i pacyzizm.

Słowa kluczowe: Ekologizm, zielona polityka, partie Zielonych, DieGrünen, LesVerts, Nowa Lewica, system partyjny Niemiec, system partyjny Francji

Environmentalism as political ideology – example of Germany and France

ABSTRACT

Environmentalism proposes moving away from anthropocentrism, which for centuries had most of Western political thought. Instead proposes idea of ecocentrism. Reality is seen as a whole (holism). Environmentalism is divided into different streams and doctrines. It has the ease of connecting with the assumptions of other ideologies: anarchism, socialism, liberalism and feminism. Among the first green parties was West German Grunen and French Les Verts. The four pillars of green politics are: ecological responsibility, social justice, grassroots democracy and non-violence.

Keywords: Environmentalism, green politics, green parties, Grunen, Les Verts, New Left, party system of Germany, party system of France

WSTĘP

Celem niniejszego tekstu jest scharakteryzowanie ekologizmu należącego do grupy nowopowstałych ideologii politycznych. Jej wyjątkowość polega na wprowadzeniu do myśli politycznej Zachodu zupełnie nowych elementów. Intencją autora jest ukazanie znaczenia, jakie dla współczesnej polityki, europejskiej sceny partyjnej i filozofii politycznej ma ekologizm, w jaki sposób realizowane są jego postulaty oraz w którym miejscu na tradycyjnej osi lewica-prawica winno się go umieszczać. W artykule jest to ukazane przede wszystkim na przykładzie dwóch partii politycznych: Die Grünen w Niemczech i Les Verts we Francji. Wybór jest nieprzypadkowy.

Niemcy to przykład państwa europejskiego, w którym Zieloni już na przełomie lat 70. i 80. byli liczącą się siłą w polityce na szczeblu lokalnym, centralnym i europejskim. To właśnie tam idee ekologizmu padły na podatny grunt i wywarły niemały wpływ na życie społeczno-polityczne. Zielonym we Francji, mimo że jak dotąd nie mieli oni takiego oddziaływania na krajowej scenie partyjnej, przypisuje się spore znaczenie na szczeblu lokalnym i europejskim. Ponadto działacze francuscy, jak i niemieccy odgrywają dużą rolę w kształtowaniu wspólnego programu Europejskiej Partii Zielonej (ogólnoeuropejskiego zrzeszenia europejskich Zielonych) oraz frakcji Zielonych w Parlamencie Europejskim. Dzieje się tak ze względu na pozycję polityczną Niemiec i Francji w Europie oraz wielkość terytorialną tych państw. Cechy te spowodowały, że w ponadnarodowych ciałach politycznych zrzeszających Zielonych to właśnie Francuzi i Niemcy zajmują centralne stanowiska kierownicze, są podporą dla innych tego typu ugrupowań na kontynencie. Specyfika unijnej ordynacji wyborczej do Parlamentu Europejskiego sprawia, że najliczniej reprezentowanymi Zielonymi są deputowani z Niemiec i Francji. Doniosłość dorobku obu tych krajów w europejskim ruchu ekologicznym wynika także z tego, iż w drugiej połowie lat 60. były one miejscem kształtowania się europejskiego kontestacyjnego ruchu neolewicowego – jego apogeum miało miejsce

w 1968 r. w rozruchach młodzieży studenckiej na ulicach Berlina Zachodniego i Paryża – którego idee wywarły ogromny wpływ na nowe ideologie polityczne, a wśród nich na ekologizm i programy polityczne partii Zielonych¹.

IDEOLOGIA EKOLOGIZMU

Ekologizm nawiązuje w swej nazwie do gałęzi nauk przyrodniczych, jaką jest ekologia. Zajmuje się ona badaniem zależności występujących pomiędzy poszczególnymi składnikami środowiska naturalnego. Dotyczy to powiązań między organizmami żywymi (flora i fauna) a środowiskiem, w jakim funkcjonują, oraz pomiędzy samymi organizmami żywymi. Jako pierwszy określenia tego użył w 1866 r. niemiecki biolog i ewolucjonista Ernst Haeckel (1834-1919). Ekologia, jako gałąź przyrodznawstwa, jedynie opisuje procesy zachodzące w środowisku naturalnym i właściwie nie zawiera w sobie elementów normatywnych, nie pretendując do oddziaływania na rzeczywistość. Inaczej jest w przypadku ekologizmu. W znaczny sposób czerpie on z dokonań naukowych ekologii (a także innych dziedzin nauk przyrodniczych), używając ich jako podstaw dla swoich założeń, programu i postulatów. Zarówno w ekologii, jak i ekologizmie w centrum zainteresowania leżą przyroda i środowisko naturalne, w którym żyje również człowiek².

Opisując ekologizm jako ideologię polityczną, należałoby zdefiniować sam termin „ideologia polityczna”. Jest ona „[...] rozwinętą formą myśli politycznej [...], stanowi usystematyzowany całościowy kształt idei, poglądów na świat i życie społeczne, a także wartości i celów, właściwy dla określonej części społeczeństwa czy grupy społecznej, określonego ruchu społecznego bądź partii politycznej. Tworzy uporządkowany obraz świata rzeczywistego i pożądanego w przyszłości. W tym sensie ideologia bliska jest światopoglądowi. W jej skład wchodzi odpowiednio dobrane i ustrukturalizowane koncepcje filozoficzne, prawne, ekonomiczne, polityczne, etyczne, często także religijne”³. Istotną cechą każdej ideologii jest fakt, iż w jej obrębie istnieją konkurujące ze sobą doktryny polityczne. Ich zróżnicowanie polega na mnogości wskazań teoretycznych i praktycznych co do tego, jak realizować postulaty ideologiczne w praktyce, w danym miejscu i czasie. Są więc one skonkretyzowane i elastyczne, dopasowując się do obecnie panujących warunków. Doktryna ma na celu urzeczywistnienie założeń wynikających z danej ideologii i skonstruowanie na ich podstawie określonej rzeczywistości społeczno-politycznej⁴. Jeszcze inną kategorią jest program polityczny, który stanowi zbiór postulatów i celów proponowanych przez konkretną partię czy inną organizację polityczną.

Ekologizm postuluje odejście od antropocentryzmu, który przez wieki dominował w myśli politycznej Zachodu. Na tym polega jego główna innowacyjność i wkład we współczesną filozofię polityczną. Zamiast człowieka w centrum zainteresowania stawia się środowisko jako całość. Człowiek stanowi w nim jedynie element i jednocześnie jest największym zagrożeniem dla funkcjonowania ekosystemu. Swoją nieodpowiedzialną działalnością prowadzi do coraz większej degradacji środowiska naturalnego. Do zgubnych elementów postępowania człowieka należą: nadmierna eksploatacja nieodnawialnych zasobów naturalnych, zanieczyszczanie atmosfery gazami przemysłowymi, industrializacja. Naturalnym następstwem tego jest również zawarta w ideologii ekologizmu zdecydowana krytyka kapitalizmu, szczególnie zaś jego obecnej wersji, jaką jest neoliberalizm. To właśnie ten rodzaj ustroju gospodarczego stanowi największe zagrożenie dla przyrody za sprawą idei nieograniczonego wzrostu. W zamian za to ekologizm wysuwa postulat wzrostu zrównoważonego czy nawet zerowego⁵.

Rzeczywistość jest postrzegana w sposób całościowy, komplementarny (holizm). Ekologizm zrywa z odwiecznym podziałem na człowieka-pana natury i podporządkowaną mu przyrodę. Nie traktuje, jak inne ideologie, środowiska jako sumy zasobów naturalnych, które winny służyć człowiekowi w osiąganiu jego ambitnych celów i zaspokajaniu potrzeb. Z holizmem wiąże się kolejna cecha ekologizmu, jaką jest romantyzm. Wyraża się ona poprzez podważanie obowiązującego od czasów oświecenia scjentyzmu i naturalizmu przekonania, iż metoda naukowa (a w szczególności nauki przyrodnicze) są jedynym środkiem dochodzenia prawdy o świecie, zaś wynikający z postępu naukowego postęp społeczny winien polegać przede wszystkim na bogaceniu się i zwiększaniu efektywności produkcji poprzez eksploatację zasobów naturalnych. Ekologizm sprzeciwia się temu paradygmatowi, przekonując, że człowiek powinien wytwarzać tylko tyle dóbr, ile jest koniecznych dla jego przeżycia. Ma służyć to harmonijnemu współżyciu człowieka z naturą. Jeżeli zaś człowiek nie zmieni sposobu gospodarowania i traktowania środowiska naturalnego, w końcu doprowadzi do destrukcji

1 A. Leszczyński, 1968. *Krótką historią rewolucji*, „Krytyka Polityczna” 2004, nr 6, s. 46-48.

2 H. Izdebski, *Doktryny polityczno-prawne. Fundamenty współczesnych państw*, Warszawa 2012, s. 123.

3 M. Żmigrodzki (red.), *Encyklopedia politologii. Tom 4. Myśl społeczna i ruchy polityczne współczesnego świata*, Zakamycze 2000, s. 147.

4 W. T. Kulesza, *Ideologie naszych czasów*, Warszawa 1996, s. 11.

5 H. Izdebski, dz. cyt., s. 121-125.

przyrody i w konsekwencji również siebie samego. Aby tego uniknąć, powinien zerwać z instrumentalnym traktowaniem natury i bezrefleksyjną konsumpcją⁶.

Mimo że ekologizm jest młoda i wciąż jeszcze kształtującą się ideologią, to jednak wypracował już pewien dorobek teoretyczny. Do klasyków ekofilozofii należą tacy myśliciele, jak np. Rachel Carson (1907-1964). W 1962 r. wydała ona książkę *Cicha wiosna*, w której poddaje krytyce degradujący wpływ człowieka na ekosystem, szczególnie w odniesieniu do wykorzystywania środków chemicznych w rolnictwie. Na postępujący kryzys ekologiczny zwracali uwagę w latach 70. m.in.: Paul Ehrlich (ur. 1932), Edward Goldsmith (1928-2009) czy najdalej idący w swych poglądach Murray Bookchin (1921-2006). Jednak osobą, której dorobek filozoficzno-naukowy miał największy wpływ na obecną myśl ekologizmu, jest James Lovelock (ur. 1919)⁷. Ten brytyjski chemik w 1979 r. w książce *Gaja. Nowe spojrzenie na życie na Ziemi* po raz pierwszy zaprezentował tzw. hipotezę Gai, której założenia miał kontynuować i rozwijać w swych kolejnych dziełach (nieprzetłumaczonych na język polski), m.in.: *Ages of Gaia* (1988), *Gaia: The Practical Science of Planetary Medicine* (1991), *The Revenge of Gaia: Why the Earth Is Fighting Back – and How We Can Still Save Humanity* (2006), *The Vanishing Face of Gaia: A Final Warning: Enjoy It While You Can* (2009). Idea Gai – zakładająca, iż Ziemia to samoregulujący się organizm – do dziś wywołuje intelektualny ferment w ideologii ekologizmu⁸.

Jak każda ideologia, tak i ekologizm dzieli się na nurty i doktryny. Ma on łatwość łączenia się z założeniami innych ideologii, w szczególności zaś dorobkiem myśli: anarchistycznej, socjalistycznej, liberalnej i feministycznej. Niekiedy doktryny w ramach ekologizmu są wobec siebie przeciwstawne. Szczególnie dotyczy to stosunku do kapitalizmu i wolnego rynku (odrzuconego przez ekosocjalizm, akceptowanego przez ekoliberalizm) czy istoty państwa (zdecydowana niechęć ze strony ekoanarchizmu)⁹. Odzwierciedla się to w programach politycznych europejskich partii Zielonych, które niekiedy znacznie różnią się od siebie. Rozbieżności wiążą się z tym, jak daleko posunięte są postulaty dotyczące poszczególnych zagadnień społeczno-politycznych. Wyróżnia się więc „głęboki” i „płytki” ekologizm. Pierwszy oznacza radykalizm poglądów i skrajny ekocentryzm (m.in. całkowity sprzeciw wobec industrializacji i wzrostu gospodarczego), drugi akceptuje w pewnym stopniu ideę antropocentryzmu, postuluje ideę wzrostu zrównoważonego, podkreślając, iż zachowanie w nienaruszonym stanie środowiska naturalnego ma służyć przede wszystkim interesowi gatunku ludzkiego¹⁰.

REALIZACJA POSTULATÓW EKOLOGIZMU W FUNKCJONOWANIU PARTII ZIELONYCH

Pierwsze organizacje polityczne, mające w swych programach realizację postulatów głoszonych przez ekologizm, poczęły wykształcać się na przełomie lat 60. i 70. Ich szybki rozwój w tym okresie wynikał z coraz gorszego stanu środowiska naturalnego, dwóch kryzysów energetycznych, powstania elektrowni atomowych na kontynencie oraz publikacji naukowych i rządowych raportów środowiskowych ostrzegających przed zgubnymi skutkami degradacji natury. Do najbardziej znanych z nich należały: dokument Organizacji Narodów Zjednoczonych *Tylko jedna Ziemia* (1972) i raport Klubu Rzymskiego *Granice wzrostu* (1972)¹¹. Organizacje ekologiczne zalicza się do tzw. nowych ruchów społecznych, które narodziły się na fali kontrkultury lat 60., powstania nurtu politycznego Nowej Lewicy w Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki oraz zmiany hierarchii norm i wartości w społeczeństwie Zachodu. Wszystkie te zjawiska są ze sobą ściśle powiązane i dotyczą narodzin społeczeństwa ponowoczesnego (czy też późnonowoczesnego). Owa „rewolucja ponowoczesna” charakteryzuje się odejściem od tradycyjnych wartości materialistycznych wyrażających ilość ku wartościom postmaterialistycznym skupiającym się na jakości życia¹².

Formujące się w tym czasie organizacje ekologiczne można podzielić na dwie zasadnicze grupy. Pierwszą z nich były organizacje zrzeszające działaczy proekologicznych, którzy stawiali sobie za cel wywieranie presji na rządy państw (lub władze lokalne). Nie dążyły one jednak do partycypacji politycznej poprzez udział w procesie wyborczym (czyli przez instytucjonalizację w partie polityczne i start w wyborach). Była to opozycja pozaparlamentarna, organizacje pozarządowe, które próbowały realizować swe postulaty poprzez organizowanie akcji bezpośrednich: marszów protestacyjnych, biernego oporu, okupowania miejsc publicznych, blokowania linii komunikacyjnych. Część z tych działań nosiła znamiona

6 M. Ciszek, „*Ekologizm*” jako nowy nurt polityczny. Implikacje filozoficzno-etyczne, „*Studia Ecologiae et Bioethicae*” 2010, nr 8, s. 45-50.

7 A. Heywood, *Ideologie polityczne. Wprowadzenie*, Warszawa 2007, s. 274-282.

8 J. Lovelock, *Czym jest Gaja?*, [w:] M. Sutowski, J. Tokarz (red.), *Ekologia. Przewodnik „Krytyki Politycznej”*, Warszawa 2009, s. 118-148.

9 R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny polityczne*, Warszawa 2010, s. 498-499.

10 A. Heywood, dz. cyt., s. 277-279.

11 H. Izdebski, dz. cyt., s. 124.

12 P. Sztompka, *Sociologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002, s. 420-428.

przemocy (tzw. ekosabotaż), mimo że sam ekologizm jest ideologią pacyfistyczną, nastawioną na współpracę i harmonijne, pokojowe współzycie istot. Grupy takie nie zawsze miały charakter sformalizowany, zaś akcje protestacyjne były bardzo często podejmowane spontanicznie, będąc niekiedy nastawione na realizację konkretnego postulatu dotyczącego określonego miejsca i czasu. W Niemczech i Francji do palących problemów, którym starali się przeciwdziałać działacze ekologiczni, należy zaliczyć przede wszystkim kwestię budowy elektrowni jądrowych, hasła antywojenne, nawołujące do daleko idącej decentralizacji i demokratyzacji życia publicznego. W tym celu podejmowane były w Zachodnich Niemczech m.in. słynne Marsze Wielkanocne – przeprowadzane co roku w latach 1960-1967 w okresie wiosennym ogromne demonstracje działaczy neolewicowych¹³.

Druga grupa organizacji ekologicznych tworzących się w latach 70. to partie ekologiczne (partie Zielonych). Powstały one w dwojaki sposób. Pierwszy z nich polegał na przejmowaniu przez już istniejące mniejsze partie (najczęściej socjalistyczne lub neolewicowe) idei ruchu ekologicznego, które ostatecznie zajęły główne miejsce w ich programach politycznych. Sytuacja taka miała miejsce np. w Danii, Holandii czy Włoszech. Inną drogą było przekształcanie się mniej lub bardziej zinstytucjonalizowanych ruchów ekologicznych w partie polityczne. W ten sposób powstały partie Zielonych we Francji, Niemczech czy Wielkiej Brytanii. Pierwszą partią ekologiczną na świecie była nowozelandzka Values Party (założona w 1972 r.), zaś w Europie – brytyjska Green Party (1973 r.)¹⁴.

Jako wyrosłe w większości z młodzieżowych, alternatywnych, kontestacyjnych ruchów społecznych partie ekologiczne są zjawiskiem zupełnie odmiennym od tradycyjnych (socjaldemokratycznych, konserwatywnych czy liberalnych) partii politycznych. Charakteryzują się antyestablishmentowością – niechęcią do dotychczasowych elit politycznych, w których działaniu dostrzegają alienację władzy i nierealizowanie faktycznych potrzeb ogółu społeczeństwa. Sami Zieloni nazywają swoje ugrupowania „antypartiami” na znak odcięcia się od nieakceptowanych przez siebie standardów politycznych dominujących w europejskich demokracjach liberalnych. Stanowią zjawisko ciekawe z powodu zarówno programu politycznego (idealizm, radykalizm, romantyzm), jak i organizacyjnego (daleko posunięta decentralizacja zarządzania, model przywództwa demokratycznego/liberalnego, niechęć wobec biurokracji)¹⁵.

Większość partii Zielonych kieruje się w swej działalności politycznej tzw. czterema filarami zielonej polityki¹⁶. Jako pierwsze zostały one zawarte w manifestie programowym niemieckich Die Grünen na zjeździe założycielskim w 1980 r. i przejęte następnie przez inne ugrupowania ekologiczne w Europie. Do owych czterech filarów należą:

- ekologiczna odpowiedzialność (*ecological responsibility*) – idea zrównoważonego rozwoju, wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii, rozwój transportu kolejowego zamiast samochodowego (przykładem jest hasło „tiry na tory”), sprzeciw wobec modyfikacji genetycznej produktów rolnych i żywności, sprzeciw wobec nadmiernej industrializacji, emisji gazów cieplarnianych i konsumpcjonizmowi, krytyka neoliberalizmu, postulat „zielonej gospodarki” przyjaznej środowisku naturalnemu, preferencje podatkowe dla przedsiębiorstw nieszkodzących środowisku, akcentowanie rolnictwa ekologicznego, walka o prawa zwierząt;
- sprawiedliwość społeczna (*social justice*) – dążenie do egalitaryzmu społecznego, protekcjonizm gospodarczy państwa, progresja podatkowa, przeciwdziałanie rozwarstwieniu społecznemu, równouprawnienie wszelkich grup społecznych, hasła feministyczne, postulat wprowadzenia parytetów płci w instytucjach publicznych, zwiększenie praw środowisk LGBT;
- demokracja oddolna (*Grass roots democracy*) – decentralizacja życia publicznego, akcentowanie roli środowisk lokalnych, regionalizm, postulat zwiększania poziomu demokracji bezpośredniej, czego przykładem jest hasło „myśl globalnie, działaj lokalnie”;
- pacyfizm (*non-violence*) – krytyka imperializmu i militarizmu, hasła alterglobalistyczne i antywojenne¹⁷.

ZIELONI W NIEMCZECH

Ruch ekologiczny w Niemczech był na początku lat 70. niezwykle zróżnicowany pod względem doktrynalnym i ideologicznym. Składał się on z organizacji i partii neolewicowych, socjalistycznych, komunistycznych, liberalnych i kon-

13 A. Walecka-Rynduch, *Róg Rudiego Dutschkei Axel-Springer-Strasse. Nowa Lewica w Niemczech*, Kraków 2010, s. 85-86.

14 J. Kronenberg, *Jak „zielona” jest Francja?*, „Studia Europejskie” 2000, nr 4, s. 81.

15 K. Sobolewska-Mysłik, *Partie i systemy partyjne na świecie*, Warszawa 2004, s. 92-93.

16 N. Carter, *The Politics of the Environment: Ideas, Activism, Policy*, Cambridge 2007, s. 45.

17 Tamże, s. 45; European Green Party, *Change Europe, vote Green. Green Common Manifesto European Elections 2014*, Brussels 2014, s. 8-37.

serwatywnych. Różnice wewnątrz tej politycznej mozaiki wynikały z rozmaitego podejścia do kapitalizmu (od pełnej akceptacji po całkowite odrzucenie) oraz metod działania (od rewolucji po działania reformistyczne)¹⁸. Ugrupowania te nie były monotematyczne – nie odnosiły się jedynie do kwestii ekologii i ochrony środowiska. Łączyły je jednak postulaty środowiskowe. Na tym fundamencie można było budować partię polityczną, która w centrum swojego programu stawiałaby założenia ekologizmu. W 1979 r. została powołana do życia na poziomie federalnym Alternatywna Unia Polityczna, Zieloni (Sonstige Politische Vereinigung Die Grünen). Zdominowana została ona przez działaczy radykalnych, stąd też postulaty przedstawione na konferencji założycielskiej we Frankfurcie miały charakter skrajny. Były wśród nich te dotyczące pacyfizmu (zrezygnowanie z broni jądrowej, demilitaryzacja Europy Środkowej, rozwiązanie Paktu Północnoatlantyckiego), kwestii gospodarczych (hasła antykapitalistyczne i antyglobalistyczne, likwidacja korporacji międzynarodowych, socjalizm), demokracji (daleko posunięta decentralizacja, demokracja oddolna) oraz oczywiście *stricte* ekologicznych. Z postulatami tymi SPV Die Grünen wystartowała w pierwszych wyborach do Parlamentu Europejskiego w 1979 r., uzyskując jak na początkującą, nieprofesjonalną partię protestu zaskakująco dobry wynik: 3,2%¹⁹.

Ostatecznie długi i trudny proces przekształcania zachodniemieckiego ruchu ekologicznego w partię polityczną został sfinalizowany w 1980 r. podczas zjazdu założycielskiego w Karlsruhe, gdzie ugrupowanie przyjęło nazwę Die Grünen. Ograniczone zostały w nowej partii wpływy środowisk zarówno konserwatywnych, jak i skrajnie lewicowych. Ideowe wyśrodkowanie i umiarkowanie programowe wewnątrz partii było odąd konieczne, takie wymogi stawia bowiem przed ugrupowaniami politycznymi demokracja parlamentarna oparta na konsensusie.

W latach 80. Die Grünen była mocno podzielona wewnątrz. Funkcjonowały w niej konkurencyjne wobec siebie frakcje. Pierwszą z nich byli „realiści” (*Realisten*). Zdominowana była przez środowiska związane z byłym neolewicowym ruchem studenckim i rewoltą 1968 r. Na jej czele stali Joschka Fischer i Otto Shilly. Byli oni świadomi tego, że sukces partii w warunkach parlamentarnych można budować tylko przez program umiarkowany oraz gotowość do budowania konsensusu i zdolności koalicyjnej z innymi ugrupowaniami, przede wszystkim Socjaldemokratyczną Partią Niemiec (SPD). W opozycji do nich znajdowali się „fundamentalisti” (*Fundamentalisten*). Charakteryzowali się oni idealizmem, anarchistycznym podejściem do kwestii państwa i parlamentaryzmu, odrzuceniem wszelkich kompromisów politycznych, akcentowaniem decentralizacji w zarządzaniu – zarówno na niwie partyjnej, jak i państwowej. Reprezentantami tej frakcji byli m.in. Jutta Dittfurth, Petra Karin Kelly, Milan Horacek i Rudolf Bahro. Obok tego podziału istniał jeszcze jeden, dotyczący stosunku działaczy do pożądanego modelu gospodarki. Ekologiczni liberałowie (*Ökolibertären*) akceptowali wolny rynek i kapitalizm, dążyli jednak do jego transformacji w stronę „trzeciej drogi”, która szanowałaby wartości humanistyczne i w większym stopniu respektowała zasady życia społecznego. Ekologiczni socjaliści (*Ökosozialisten*) stanowili lewe skrzydło partii, podkreślali interwencjonizm gospodarczy państwa, hasła feministyczne i pacyfistyczne. W kapitalizmie upatrywali przyczynę problemów dotyczących degradacji środowiska naturalnego²⁰.

W 1983 r. Zieloni zanotowali pierwszy poważny sukces wyborczy na szczeblu centralnym. W wyborach do Bundestagu uzyskali 5,6% głosów, co umożliwiło im wprowadzenie do parlamentu 27 deputowanych. W latach 80. zaistnieli również w parlamentach krajowych (landtagach). Zdominowanie kierownictwa partii przez frakcję skłonnych do dialogu z innymi ugrupowaniami „realistów” doprowadziło w 1983 r. do zawiązania koalicji z SPDw rządzie krajowym Hesji, która przetrwała dwa lata. Kolejne wybory do Bundestagu przyniosły jeszcze większy sukces: 8,3% głosów, co dało 42 mandaty²¹. Wyniki Zielonych doprowadziły do rekonstrukcji sceny partyjnej w Niemczech Zachodnich, która do tej pory była zdominowana przez trzy ugrupowania: socjaldemokratów (SPD), chadeków (Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna, Christlich Demokratische Union Deutschlands, CDU) i liberałów (Wolna Partia Demokratyczna, Freie Demokratische Partei, FDP). Do tego czasu występował w Niemczech Zachodnich klasyczny system dwuipółpartyjny, w którym rządziły naprzemiennie dwie duże partie (SPD i CDU), potrzebujące do większościowych rządów zawiązywania koalicji z mniejszą partią piwotalną (obrotową), tj. posiadającą dużą zdolność koalicyjną (FDP)²².

Do Parlamentu Europejskiego niemieccy Zieloni po raz pierwszy wprowadzili swoich reprezentantów (w liczbie 7) po wyborach z 1984 r., uzyskując w nich 8,2% głosów. Po kolejnych, w 1989 r., poprawili nieznacznie swój wynik (8,4%, 8 deputowanych).

18 W. Miziniak, *Zieloni w Republice Federalnej Niemiec*, Poznań 1990, s. 29-37.

19 M. Żmigrodzki (red.), *Encyklopedia politologii. Tom 3. Partie i systemy partyjne*, Zakamycze 1999, s. 209.

20 W. Miziniak, dz. cyt., s. 137-143.

21 M. Żmigrodzki (red.), *Encyklopedia politologii. Tom 3...*, dz. cyt., s. 209.

22 E. Giszter (red.), *Partie i systemy partyjne państw wysoko rozwiniętych. Część I*, Katowice 1999, s. 61-65.

Dużym wyzwaniem i niebezpieczeństwem dla partii Die Grünen było zjednoczenie Niemiec w 1990 r. Obawy dotyczyły zachowań wyborczych mieszkańców dotychczasowej Niemieckiej Republiki Demokratycznej i tego, czy partia będzie cieszyła się podobną popularnością w landach wschodnich, co zachodnich. Dodatkowo rok 1990 był także rokiem pierwszych ogólnoniemieckich wyborów parlamentarnych. Próbie tej zachodni Niemcy Zieloni nie podołali – nie zdołali przekroczyć pięcioprocentowego progu wyborczego. Do tak słabego wyniku przyczyniła się jednakże nie tylko unifikacja kraju, ale także prezentowany przez Die Grünen w kampanii wyborczej sprzeciw wobec niej. Pod koniec roku Zieloni zachodni Niemcy połączyli się z wschodni Niemcami ugrupowaniem Przymierze 90. Odtąd oficjalna nazwa partii to Przymierze 90/Zieloni (Bündnis 90/Grünen, B/G). Do parlamentu federalnego partia powróciła cztery lata później (zdobyła poparcie rządu 7,3%)²³.

Rok 1998 r. przyniósł przełom zarówno dla aktywności niemieckich Zielonych, jak i dla całej sceny politycznej Niemiec. B/G, będąca dotąd jak większość europejskich partii Zielonych w opozycji, zawarła umowę koalicyjną ze zwycięzcami wyborów – SPD. Zieloni weszli tym samym do politycznego *mainstreamu* i sami stanowili teraz elity państwowe, które wcześniej poddawali tak gwałtownej krytyce. Koalicja „czerwono-zielona”, jak się ją nazywa, rządziła Niemcami przez siedem lat (1998-2005). Mimo iż już wcześniej niektóre europejskie partie Zielonych wchodziły w skład koalicji rządzących, to jednak zadowalały się one jedynie kierowaniem resortami mniej prestiżowymi, odpowiedzialnymi głównie za kwestie środowiskowe lub socjalne. Taki stan rzeczy występował we Włoszech, Finlandii, Belgii, Francji czy Irlandii²⁴. Przykłady te pokazują, iż partie Zielone – jako partie małe – pretendują na rodzimych scenach politycznych do funkcji ugrupowań piwotalnych. W niemieckim rządzie „czerwono-zielonym”, na którego czele stał kanclerz Gerhard Schroeder, prestiżową tekę ministra spraw zagranicznych i wicekanclerza otrzymał J. Fischer – jedna z ikon zarówno europejskiej Nowej Lewicy, jak i ruchu Zielonych. Część z jego decyzji, przede wszystkim pozwolenie na interwencję wojskową na Bałkanach (1998), a następnie w Afganistanie (2001), wywołała gwałtowny sprzeciw części aktywu partyjnego, który – nie bez racji – postrzegał je jako sprzeniewierzenie się jednemu z głównych założeń ekologizmu, jakim jest pacyfizm²⁵. Zwycięstwo CDU w wyborach federalnych w 2005 r. doprowadziło do powrotu Zielonych do opozycji parlamentarnej. Sytuacja taka utrzymuje się do dziś.

W kampanii wyborczej do Bundestagu w 2013 r. wybuchł polityczny skandal – ujawnione zostały zapisy programu wyborczego Die Grünen sprzed trzydziestu lat w wyborach lokalnych Getyngi. Zakładał on legalizację pozbawionego przemocy współżycia seksualnego z dziećmi. Podobne postulaty pedofilskie pojawiały się na początku lat 80. części. Partia powołała wówczas do życia grupę roboczą kierowaną przez Dietera F. Ullmana, która miała na celu zmianę prawa dotyczącą pedofilii, homoseksualizmu i transseksualizmu. Pomysłów tych zaniechano w roku 1987, zaś obecnie władze partii stanowczo odcinają się od nich, przeprasząc za nie²⁶.

ZIELONI WE FRANCJI

Francuska partia Zielonych – Les Verts – założona została w roku 1984, jednak już dziesięć lat wcześniej w wyborach prezydenckich wziął udział reprezentujący ją ruch ekologiczny René Dumont (zdobył 1,3% głosów). Inny kandydat, Brice Lalonde, w kampanii z 1981 r. zdobył trzykrotnie większe poparcie. Działacze ekologiczni nie zdołali również wprowadzić swych reprezentantów w pierwszych powszechnych wyborach do Parlamentu Europejskiego. Ruch był zbyt podzielony, by mógł uzyskać zadowalające wyniki wyborcze. Dopiero po jego konsolidacji poprzez powołanie do życia Les Verts rozpoczęty został okres działalności *stricto* politycznej²⁷.

Mimo że w ciągu pięciu lat Les Verts odnosili pewne osiągnięcia w wyborach do ciał municypalnych, to na pierwszy znaczący sukces wyborczy ugrupowanie czekać musiało do roku 1989. Wówczas miały miejsce we Francji wybory do Parlamentu Europejskiego, w których ugrupowanie uzyskało 10,6% głosów, co stanowiło wynik bardzo dobry w porównaniu z poprzednimi głosowaniami. Od tego czasu słabość Les Verts w wyborach ogólnokrajowych i, z drugiej strony, siła w wyborach krajowych stały się pewną zasadą. Wy tłumaczeniem tego stanu rzeczy jest specyfika funkcjonowania francuskiego systemu partyjnego i ordynacji wyborczej, różniącej się od tej do Parlamentu Europejskiego. W warunkach sys-

23 M. Żmigrodzki (red.), *Encyklopedia politologii. Tom 3...*, dz. cyt., s. 210.

24 A. Antoszewski, *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*, Toruń 2009, s. 198.

25 H. Wyligala, *Ochrona klimatu i „Energiewende” w programie niemieckich Zielonych w wyborach do Bundestagu w 2013 r.*, „Homo Politicus” 2012-2013, nr 7-8, s. 73.

26 D. Pessler, *Pedophilia scandal entangles German Greens*, <http://www.dw.de/pedophilia-scandal-entangles-german-greens/a-16836153>, 20.12.2014.

27 J. Kronenberg, dz. cyt., s. 83.

temu dwublokowego – charakteryzującego się istnieniem znacznej ilości wciąż przekształcających się mniejszych ugrupowań oraz niekorzystnej dla nich ordynacji większościowej – partie małe, takie jak Les Verts, mają trudności w uzyskiwaniu miejsc w Zgromadzeniu Narodowym²⁸. Nic więc dziwnego, iż program tej partii zawiera postulat wprowadzenia systemu proporcjonalnego²⁹. Ponadto wciąż wyraźne były podziały wśród francuskich Zielonych, co skutkowało na przestrzeni lat powstawaniem kolejnych, konkurencyjnych wobec Les Verts ugrupowań.

Francuski system dwublokowy zakłada istnienie dwóch przeciwstawnych segmentów politycznych – prawicowego i lewicowego – które zrzeszają mozaikę rozmaitych partii politycznych, między którymi występują jednak znaczne różnice programowe. Les Verts należy w tym układzie do bloku partii lewicowych. Sytuacja ta sprawia, iż francuscy Zieloni, mimo iż początkowo próbowali sytuować się – co z resztą charakterystyczne dla całego ruchu – ponad partyjnymi podziałami, musieli jednak w celu politycznego zaistnienia zerwać z promowanym pierwotnie hasłem *ni droite, ni gauche* (pol. „ani lewica, ani prawica”)³⁰. Strategia ta, w warunkach premiującej dwubiegunowy podział polityki francuskiej, okazała się skazana na porażkę. Dowodzi tego fakt, iż dopiero po zawiązaniu koalicji wyborczej z Partią Socjalistyczną (Parti Socialiste, PS) i Francuską Partią Komunistyczną (Parti Communiste Français, PCF) Les Verts nie tylko uzyskała w 1997 r. po raz pierwszy w swej historii miejsca w Zgromadzeniu Narodowym (8 mandatów), ale w związku ze zwycięstwem bloku lewicowego współtworzyła w latach 1997-2002 rząd Lionela Jospina. W 2010 r. Les Verts połączyła się z ugrupowaniem Europe Écologie. Doszło do tego wskutek sukcesu wyborczego, jakie koalicja Zielonych francuskich pod przewodnictwem Daniela Cohn-Bendita osiągnęła w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2009 r., zdobywając 16,3% głosów. Ugrupowanie partycypowało następnie we władzy w latach 2012-2014 w rządzie Jeana-Marca Ayraulta³¹.

Stosunkowa słabość Les Verts, w porównaniu z Zielonymi w Niemczech, wynika nie tylko z niekorzystnej ordynacji wyborczej, konkurencji ze strony powstających co pewien czas mniejszych partii ekologicznych, lecz również ze sprawiającej problemy w zarządzaniu daleko posuniętej decentralizacji kierownictwa, niespójności programowej, a także niektórych punktów programu politycznego. Należą do nich przede wszystkim zdecydowanie proimigracyjne hasła, co wśród w znacznym stopniu negatywnie nastawione do imigracji społeczeństwa francuskiego spotyka się z dezaprobatą³².

PODSUMOWANIE

Ekologizm to ideologia, która głównie za sprawą działalności partii Zielonych wywarła niemały wpływ na politykę europejską ostatnich kilku dziesięcioleci. Część postulatów tego nurtu przejętych została przez partie z innych kierunków ideologicznych (partie głównych nurtów). Sukcesy wyborcze Zielonych świadczą o zmianach w systemie wartości, jakie nastąpiły w rozwiniętych społeczeństwach, począwszy od lat 60. ubiegłego wieku. Ukazują one spadek znaczenia tradycyjnych partii politycznych, wagę, jaką obecne społeczeństwa przywiązują do problemów środowiskowych oraz znużenie elektoratów tradycyjnym, ustabilizowanym konfliktem partii socjaldemokratycznych, konserwatywnych i liberalnych³³.

Obecność frakcji Zielonych w Parlamencie Europejskim (Zieloni- Wolny Sojusz Europejski, Greens/EFA) i funkcjonowanie Europejskiej Partii Zielonych pozwala im na współkształtowanie prawa unijnego, wywieranie presji na inne stronnictwa polityczne i wypracowywanie wspólnych postulatów proekologicznych. „Cztery filary zielonej polityki”, jakimi kierują się ugrupowania Zielonych, pokazują, iż ten nurt polityczny nie jest monotematyczny i nie dotyczy wyłącznie kwestii ochrony środowiska naturalnego. Ekologizm, mimo wewnętrznych podziałów doktrynalnych, wypracował swe założenia dotyczące wszelkich przejawów życia społeczno-politycznego: państwa, gospodarki, społeczeństwa i idei postępu. Mimo iż działacze partii ekologicznych często stawiają się ponad tradycyjnym podziałem lewica-prawica, należy zauważyć, iż ekologizm zalicza się do ideologii nurtu lewicowego. Świadczą o tym neolewicowe korzenie ruchu, powiązanie programowe z socjalizmem i anarchizmem oraz łatwość wchodzenia Zielonych w koalicje z ugrupowaniami socjaldemokratycznymi. Różni go jednak od tych dwóch ideologii niechęć do antropocentryzmu i industrializmu (szczególnie dotyczy to relacji z socjalizmem).

28 B. Kosowska-Gąstoł (red.), *Systemy partyjne państw Unii Europejskiej*, Kraków 2010, s. 132-133.

29 J. Kronenberg, dz. cyt., s. 88.

30 Tamże, s. 84.

31 B. Kosowska-Gąstoł, dz. cyt., s. 135.

32 J. Kronenberg, dz. cyt., s. 92.

33 A. Antoszewski, dz. cyt., s. 200-202.

TEKSTY ŹRÓDŁOWE:

- [1] European Green Party, *Europe, vote Green. Green Common Manifesto European Elections 2014*, Brussels 2014

BIBLIOGRAFIA:

- [2] Antoszewski A., *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*, Toruń 2009
- [3] Carter N., *The Politics of the Environment: Ideas, Activism, Policy*, Cambridge 2007
- [4] Ciszek M., „Ekologizm” jako nowy nurt polityczny. Implikacje filozoficzno-etyczne, „*Studia Ecologiae et Bioethicae*” 2010, nr 8
- [5] Giszter E. (red.), *Partie i systemy partyjne państw wysoko rozwiniętych. Część 1*, Katowice 1999
- [6] Heywood A., *Ideologie polityczne. Wprowadzenie*, Warszawa 2007
- [7] Izdebski, H., *Doktryny polityczno-prawne. Fundamenty współczesnych państw*, Warszawa 2012
- [8] Kosowska-Gąstoł B. (red.), *Systemy partyjne państw Unii Europejskiej*, Kraków 2010
- [9] Kronenberg J., *Jak „zielona” jest Francja?*, „*Studia Europejskie*” 2000, nr 4
- [10] Kulesza W. T., *Ideologie naszych czasów*, Warszawa 1996
- [11] Leszczyński A., 1968. *Krótką historią rewolucji*, „*Krytyka Polityczna*” 2004, nr 6
- [12] Lovelock J., *Czym jest Gaja?*, [w:] Sutowski M., Tokarz J. (red.), *Ekologia. Przewodnik „Krytyki Politycznej”*, Warszawa 2009
- [13] Miziniak W., *Zieloni w Republice Federalnej Niemiec*, Poznań 1990
- [14] Sobolewska-Mysłik K., *Partie i systemy partyjne na świecie*, Warszawa 2004
- [15] Stych M., *Kształtowanie się poglądów obozu Zielonych w RFN*, „*Polityka i Społeczeństwo*” 2006, nr 3
- [16] Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002
- [17] Tokarczyk R., *Współczesne doktryny polityczne*, Warszawa 2010
- [18] Walecka-Rynduch A., *Róg Rudziego Dutschke i Axel-Springer-Strasse. Nowa Lewica w Niemczech*, Kraków 2010
- [19] Wyliżała H., *Ochrona klimatu i „Energiewende” w programie niemieckich Zielonych w wyborach do Bundestagu w 2013 r.*, „*Homo Politicus*” 2012-2013, nr 7-8
- [20] Żmigrodzki M. (red.), *Encyklopedia politologii. Tom 3. Partie i systemy partyjne*, Zakamycze 1999
- [21] Żmigrodzki M. (red.), *Encyklopedia politologii. Tom 4. Myśl społeczna i ruchy polityczne współczesnego świata*, Zakamycze 2000

NETOGRAFIA:

- [22] Pessler D., *Pedophilia scandal entangles German Greens*, <http://www.dw.de/pedophilia-scandal-entangles-german-greens/a-16836153>, 20.12.2014